

Arcadi Oliveres
Itziar González

LA FORÇA PER CANVIAR LES COSES

Converses sobre nous paisatges i velles lluites

Edició de Mar Valldeoriola

Angle Editorial

© 2015 Arcadi Oliveres Boadella

© 2015 Itziar González Virós

© 2015 Mar Valldeoriola Picanyol,
per l'edició del text i la fotografia de portada

© 9 Grup Editorial, per l'edició

Angle Editorial

Muntaner, 200, àtic 8a

08036 Barcelona

T. 93 363 08 23

www.angleeditorial.com

angle@angleeditorial.com

Realització editorial: ebc, serveis editorials

Fotocomposició: Montserrat Gómez

Primera edició: març de 2015

ISBN: 978-84-16139-43-9

DL B 6562-2015

Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió
en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Arcadi Oliveres
Itziar González

LA FORÇA PER CANVIAR LES COSES

**Converses sobre nous paisatges
i velles lluites**

Edició de Mar Valldeoriola

 Angle Editorial

Taula

PRÒLEG: CARTOGRAFIES D'UN CAMÍ CONJUNT	9
PAISATGES, ROSTRES I RESISTÈNCIES NATURALS	15
ÈTICA I ESTÈTICA DE LES LLUITES	55
MIRADES GLOBALS I ESCENARIS LOCALS	87
LA REVOLTA ENS ENVOLTA	111
SOBRE MITES, LLEGENDES, PAÏSOS I PÀTRIES	143

Pròleg

Cartografies d'un camí conjunt¹

El que teniu a les mans no és ben bé un llibre, encara que en tingui la forma. És més aviat la història d'un viatge per paisatges i llocs comuns, convertida en llibre. És també un conjunt de reflexions necessàries en un moment d'urgència i de canvi, de necessitat de fugir corrent del desastre o de continuar lluitant i desafiant el món que ens ha tocat viure. Hi ha una racionalitat de càlculs aritmètics que ha complicat la nostra existència, que està colonitzant i desposseint les nostres vides, un procés d'usurpació i expropiació dels drets, de la riquesa col·lectiva, de les vides i de les maneres de pensar diferent. Un cicle que ha empobrit molts valors i ha tergiversat el temps i les paraules. Però també és un moment en què la creativitat per trobar noves fórmules per sortir-se'n ha generat nous fronts de resistències, amb una certa esperança.

1. Les converses d'aquest llibre es van fer entre el mes de març i el mes de desembre del 2014. Les reflexions al voltant d'alguns esdeveniments d'actualitat es van fer durant aquest període i és possible que algun interrogant que s'hi planteja ja estigui tancat o resolt com a conseqüència de la velocitat dels esdeveniments.

Aquestes pàgines són una suma de pensaments nascuts de l'experiència viscuda als territoris i llocs trepitjats i escollits per crear escenaris que han fet fluir les paraules de dues persones que pensen en aquestes resistències i lluiten des dels canvis. Els paisatges ens interpel·len, ens trien i ens fan, però també som «lloc», creadors de nous paisatges que, sumats, van conformant els plecs de la nostra història. I aquí el paisatge som també nosaltres, la casa, el nostre entorn i els vincles que hi establim.

En aquest paisatge, fet llibre, s'ha creat una mena de camp magnètic de lèxics familiars per a aquelles persones que creuen que el món pot ser més comú i la seva respiració, conjunta. I en aquests espais l'economista Arcadi Oliveres i l'arquitecta Itziar González han descobert que el seu camp de ressonàncies tenia més connexions de les que fins i tot podien imaginar. Del diàleg n'han sorgit matisos i moltes complicitats. Una mena d'alquímia que els ha fet parlar des de la pròpia experiència, recordar vivències, compartir futurs imaginables, posar paraules noves als nous temps i, a vegades, repensar les que ja no serveixen. Deixant també algunes portes obertes, potser perquè, com deia el poeta Rainer Maria Rilke, hi ha un temps per a tot, i, a vegades, cal primer «viure» i esperar que les respostes vagin venint, sobretot en aquests moments d'acceleració i precipitació de tants esdeveniments.

I, així i tot, l'Arcadi i la Itziar, dues persones versades en la revolta, aquella que dona voltes per pensar-se de nou, són per a molts dos altaveus de la transformació social.

Arcadi Oliveres es va convertir en una de les veus del moviment del 15-M, però la seva història ve de lluny, de les lluites pacifistes i de convertir l'economia en una veritable ciència social en la qual es puguin desemmascarar les injus-

tícies que ens envolten. La seva revolta l'ha escampada per tot el territori fent conferències per presentar les relacions econòmiques i internacionals des d'una base pedagògica i entenedora que convidi a lluitar per canviar algunes regles del joc. Ell és, com una vegada el va definir l'escriptor i periodista Joan Barril (malaauradament desaparegut a finals del 2014), «el profeta desarmat». I actualment és una de les cares visibles del Procés Constituent.

Itziar González, arquitecta de professió, mediatra de conflictes de l'espai públic i cartògrafa de vocació, va ser regidora de Ciutat Vella (2007-2010), càrrec del qual va dimetir després de veure com l'alta política no anava emparentada amb l'ètica. La descoberta de casos de corrupció flagrants, vinculats amb el sector hotelier i turístic, no la van deixar continuar. Ara es dedica al que ella anomena «l'altra política», la que fan les persones, des de baix, amb la creació del Parlament Ciutadà, un parlament alternatiu al dels partits polítics format per persones i organitzacions socials per *empoderar* la ciutadania activa i actuar com a contrapès i control de les institucions polítiques actuals. També lidera l'Institut Cartogràfic de la Revolta, una institució oberta i col·laborativa per a totes aquelles persones que creuen en una altra manera de fer política.

L'Arcadi i la Itziar, dos rehabilitadors del sistema, cadascú a la seva manera, han anat teixint un mar de paraules a cada lloc del trajecte d'aquest llibre. Des del Priorat, un territori que lluita per salvaguardar el seu rostre i la seva identitat, fins a Berlín, on la trobada amb la metgessa, religiosa i activista Teresa Forcades (en una estada d'un any que ha fet a la Universitat Humboldt) va eixamplar la cartografia de les lluites existents. Des del cor de Ciutat Vella, el districte que conforma la història de Barcelona i de totes les

seves contradiccions de models de ciutat, fins a Sant Cugat, on la coneixença d'un amic del Marcel, el fill de l'Arcadi desaparegut el 2011 víctima d'una malaltia, i les seves explicacions sobre construccions sostenibles pròpies d'altres llocs, ens va dur a parlar del món interconnectat. I, finalment, una coda a Olot, per conèixer la llegenda del comte Arnau i recordar que la història ens ensenya que els mites sempre són presents i que tot allò que ja estava escrit es pot redibuixar.

En aquest trajecte, l'Arcadi i la Itziar han estat com dos àtoms participants d'una càrrega elèctrica que ha desplegat tot un text que crea un mapa en el qual, sovint, hem pogut orientar-nos una mica més, trobar els punts que ens poden guiar. O, senzillament, un mapa on saber-se i dir-se des dels canvis i els espais de lluita que acompanyen la crisi econòmica i de valors que ens engloba. Però el sistema químic que els unia era molt més ampli: d'amics i de coneguts; de ser tots dos deixebles de la paraula del filòsof, pacifista i sacerdot Lluís Maria Xirinacs (l'Arcadi com a company de lluites; la Itziar, d'haver-lo seguit i haver estat present com a regidora al seu funeral l'any 2007); de les casualitats que té la vida (l'Arcadi tenia un dels primers despatxos de feina com a economista dos pisos més amunt del bloc on vivien els avis de la Itziar), o d'encontres inevitables, com el fet de presentar i presidir conjuntament l'obertura i l'organització del Fòrum Social Català 2014.

Totes aquestes aliances s'han refermat en el camí traçat pel llibre. Un camí on he tingut la sort, com a responsable d'aquesta edició, d'acompanyar-los, i d'intervenir en parts del diàleg, com a veu de les lluites de barri i com a supervivent diària del pes d'un sistema que ens obliga a ser més creatius, més forts i més resistents. Una resistència que fa

temps que comparteixo amb l’Arcadi i amb els llibres que hem anat creant junts. I, aquest cop, hem fet que ens acompanyi la Itziar. La meva tasca ha estat també la de «co-sir» el text amb les paraules que han anat prenent pes en el trajecte, sense fer perdre l’espontaneïtat que caracteritzava els diàlegs, i la de contextualitzar el «lloc» que ens ha triat o que ens ha fet pensar.

En aquest viatge a tres bandes, moltes han estat les persones que ens han acollit, que ens han presentat el territori, que ens han ensenyat i sobretot que ens han regalat la seva generositat i el seu temps. Persones i col·lectius o institucions. Com Roser Vernet, els estudiants del Màster d’Intervenció i Gestió del Paisatge i del Patrimoni de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Joan Vaqué, Montserrat Domingo, Pablo Rogero, l’Ateneu Rebel, Joan Cabrera, Janine Künzi, Teresa Forcades, Neus Forcano, la Universitat Humboldt i Pau Guerrero. Vagi per endavant l’agraïment a tots ells.

Si aquestes pàgines serveixen per no deixar de pensar que un nou mapa de llibertats i democràcia no és una utopia, probablement creurem que un altre món, en constant construcció, ja és possible.

MAR VALLDEORIOLA
Editora i activista de barri

Paisatges, rostres i resistències naturals

Diuen que la comarca del Priorat o t'atrapa o t'escup. Això ho diuen algunes de les persones que hi viuen i se l'estimen, i que saben que no és un paisatge fàcil. Però també ho diuen els que hi van per primer cop. I si els atrapa, hi tornen. Potser per això amb l'Arcadi i la Itziar hi vam anar dos cops. El primer, fugaç, per aquell ritme que marquen les agendes dins un món on la velocitat deixa poc espai per reposar allò viscut. O potser perquè aquest sistema capitalista en el qual vivim ho supedita tot —també el temps— a la llei dels quantificables i ens acaba dispersant i distraient d'allò que importa, d'allò essencial, com deia Marx. El segon cop, més reposat, vam poder viure i descobrir més el paisatge que ens havia acollit i que no havíem gaudit la primera vegada.

Estem a final del mes de març del 2014. La Itziar acaba de testificar pel judici que tenia pendent sobre el «cas Palau», el cas que es va destapar de corrupció entorn del Palau de la Música de Barcelona, que implicava Fèlix Millet en la trama, però que finalment deixava impunes els responsables. Com ella diu: «el turisme és el *lobby* que ara tenen els

partits per al seu finançament. Per això tots es protegeixen». La Itziar tria el Priorat per trobar-nos, perquè aquest indret li ofereix refugi per a uns quants dies. Amb l'Arcadi hi arribem, el primer cop, la nit del 30 de març, dos dies després del judici. Després de perdre'ns una mica i d'haver hagut de treure el mapa que ell duu dins la bossa. No hi ha cobertura telefònica. El territori guanya. I finalment arribem al Molar, on ens acull la Roser Vernet a la seva casa rural.

La Roser Vernet és una activista del territori, una ànima imprescindible per als que busquen un rostre particular al Priorat. Una persona que lluita, des de l'entitat Prioritari, per tal que el rostre que no sabien que tenia el seu paisatge no es perverteixi i proposa, des de dins, un model alternatiu als falsos miratges del progrés. El Priorat és una de les poques comarques on no hi ha autopistes i només una carretera està traçada en línia recta. La resta són corbes i més corbes, seguint el perfil que retalla la serra del Montsant, per anar unint els diferents pobles, tots petits, que conserven la seva identitat. Els reduccionismes que identifiquen el Priorat només amb vi, i el seu paisatge amb museïtzació, no agraden a les persones de Prioritari. I és que del que es tracta és de respectar el territori, per entendre que «el paisatge ens parla. Ens diu, tu ets això; jo, sóc allò, i entre tots dos fem un altre paisatge», com explica ella mateixa. La idea és que el territori sigui un aliat i no un lloc d'explotació o d'extracció, només. Cal fer vi, oli, fruita... cal fer viure la terra, però que tot es faci a l'escala que toca, d'acord amb les dimensions i escales que té la comarca en molts sentits. I cal preservar-la d'usurpadors i ideòlegs de monocultius, com el turístic o l'energètic. Finalment, el que els interessa és viure el territori de la manera més digna possible.

La Roser també impulsa el Centre Quim Soler, de la literatura i el vi, que organitza, entre altres activitats, les trobades d'escriptors «Priorat en persona». I a la seva casa rural, un cop al mes, convida personalitats del món de la cultura i d'altres disciplines del pensament a passar un cap de setmana compartit amb persones que hi estiguin interessades, per tal que, de tots plegats, en sorgeixin debats rics. Filla del Priorat però emigrada durant temps, hi va tornar amb el convenciment de qui torna al «seu» lloc. I ara no en pot, ni en vol, marxar. Coneix tant el territori com la seva gent.

Amb ella coneixem la Montserrat Domingo, una eremita del segle XXI instal·lada a l'ermita de Sant Joan del Codolar, al municipi de Cornudella de Montsant. Una persona amant de la música i del silenci, que va decidir aïllar-se del món perquè, explica, «vaig descobrir que, per arribar a tot-hom, calia que anés a viure sola». Però el seu refugi està obert a qui hi passi. També coneixem el Joan Vaqué, un economista dissident de la macroeconomia i ara dedicat a la microeconomia, que ha tornat a la terra dels seus familiars, al Priorat, tot i haver nascut a Barcelona, i que es dedica a fer palmes i palmons. Un enamorat de la comarca que s'estima i no vol deixar.

Tant en la primera com en la segona trobada, la Roser ens presenta alguns indrets del Priorat. Sobretot dos, l'Observatori del Comandament de l'exèrcit republicà durant la batalla de l'Ebre, situat al coll dels Traginers, al terme municipal de la Figuera, i l'anomenat Balcó del Priorat, una roca en un extrem d'un penya-segat també al mateix municipi, des de la qual es pot contemplar el dibuix i els retalls de tot el paisatge de la comarca i entendre que el Priorat és com un amfiteatre i com un «mar» que ens obliga a actuar

d'una altra manera, que ens dóna lliçons, que ens ensenya que no podem créixer fins a l'infinit i que ens demostra que cal que ens reconeguem en els límits. I que travessar-los no sempre és bo.

En aquest paisatge, un trencaclosques de conreus, turons i roca, amb vint-i-quatre pobles, encetem una conversa en la qual els límits, les unitats de paisatge, el concepte de patrimoni, els espais de resistència i els valors de la natura hi són presents. També el reconeixement primigeni entre la Itziar i l'Arcadi, que es presenten com dos «rehabilitadors» de sistemes —i paisatges, és clar—, dues persones que, des de l'arquitectura o des de l'economia, creuen sobretot que les variables que coneixem no sempre han de casar com ens han dit. Al contrari, es poden reconstruir d'altres maneres. I reconèixer-nos-hi.

Juraments hipocràtics i valors compartits

ARCADI OLIVERES [ARCADI]: T'explicaré una cosa, Itziar, que per a mi ha estat com una mena de jurament hipocràtic. Quan vaig entrar a la Universitat Autònoma com a professor, vaig començar a fer classes a les facultats d'Empresarials i d'Econòmiques, i allà, de bon principi, em vaig adonar que era molt difícil que poguessis elaborar el teu programa, ja que els programes són homologats per a tots els grups d'alumnes. Jo no volia seguir el programa que preconitzaven els meus companys, bàsicament perquè no m'agradava: la idea que l'únic objectiu de l'economia és maximitzar el lucre i els beneficis i que l'única finalitat d'un país és sempre créixer no em convenia. Jo no crec ni en l'un ni en l'altra. És més, crec en el decreixement com a

fórmula per a la supervivència, si entenem que el màxim benefici té límits i, d'altra banda, mai està ben repartit. Si creiem en allò comú, no podem creure en aquesta direcció. Per això, de seguida, quan vaig veure que hi havia una plaça vacant a la Facultat de Polítiques i Sociologia, vaig córrer cap allà.

ITZIAR GONZÁLEZ [ITZIAR]: Tant a tu com a mi ens deuen agradar els límits i els respectem. Jo també vaig fer un jurament hipocràtic inicial quan vaig acabar arquitectura: vaig decidir que mai faria obra nova. I em vaig començar a trobar amb persones que havien treballat sobre el que ja existia, persones que bàsicament es dedicaven a rehabilitar. De tot això se'n deia «intervenció sobre el patrimoni». I vaig iniciar una reflexió sobre el patrimoni i les tradicions culturals i tècniques. Llegint sobre això, vaig descobrir que existien el que es diuen catàlegs de patrimoni, que són les llistes que fan els municipis sobre els elements arquitectònics, agafant edificis com a objectes i categoritzant-los segons el seu interès local, nacional o mundial. Aleshores, em va venir la pregunta: què vol dir «interès»? Interès, de qui? I vaig entendre que aquell era el meu primer contacte amb allò comú, molt emparentat amb la idea de l'estètica de Kant —«bell és allò que és bell entre nosaltres»—: és a dir, allò que decidim nosaltres que sigui, un concepte que el codecidim. I és així, a través del patrimoni i l'estètica, com vaig anar veient que tot plegat era una decisió col·lectiva. I que la idea de patrimoni era el llegat que venia d'abans de nosaltres i que nosaltres preniem la decisió que tenia un valor per deixar-ho a generacions futures: els que treballem el patrimoni fem una mirada dual, cap al passat però amb la voluntat de decidir si ara això té sentit per valoritzar-ho i transmetre-ho.

Però podria passar, per exemple, que una sola generació decidís que el gòtic ja no té cap interès, i que se'l volgués «carregar». Em va impactar la fragilitat que podia anar associada al patrimoni, perquè depèn d'uns valors, d'una cultura, d'un moment, d'una idea estètica. Jo em puc posar a treballar sobre idees que considero valuoses, però si no aconseguixo compartir o empatitzar amb la societat sobre aquest valor que jo li dono, no es protegirà. Jo puc fer una llei que cal protegir segons què, però un altre pot demanar derogar-la. No n'hi ha prou de dir «això és valuós», sinó que, o aconseguim que ho valori igual tota la col·lectivitat, o no esdevindrà realment patrimoni de tothom.

La gent que hem conegut al Priorat ens ha ensenyat una cosa molt valuosa: la seva idea és rescatar els valors que tenia i té aquest paisatge, la seva realitat, les seves limitacions, fent tot un treball en els marges feréstecs d'aquesta comarca, fent cultiu i cultura enfront dels valors de producció, d'explotació, d'optimització i de benefici que es carreguen el patrimoni en nom d'algun monocultiu, com, per exemple, el turístic. Ells estan intentant que amb la implicació directa de la gent, els seus valors siguin reconeguts, per ells mateixos i per la UNESCO, com a eina de model territorial propi. Per tant, estem contraposant els valors compartits amb els valors individuals... I aquí entrem en la idea dels valors. Què són? Com es comparteixen?

ARCADI: Suposo que aquí entrem en un terreny més complex, que té a veure amb l'educació en valors. Primer, suposo que el que cal saber és quins valors val la pena que la població consensuï i apreciï. Jo estaria d'acord més aviat que es preservés el gòtic i no tant un hotel tipus Hotel Vela... Com aconseguim que això qualli? Aquesta educació té

tants inputs que la marquen que de vegades és difícil fer-la perenne, ja que en aquesta educació hi entra la família, l'escola, els mitjans de comunicació, els amics... I com es pot fer? El problema que planteja l'hauríem de traslladar al món educatiu.

ITZIAR: Però el món educatiu, el podem sobreexir del món estrictament de la infància? De l'escola?

ARCADI: I tant. Jo sóc un obsés dels mitjans de comunicació, però també de les escoles d'adults. Jo crec que seria un bon lloc per poder parlar de segons què. I alguns mitjans de comunicació i analistes també podrien escombrar cap a altres bandes. Una altra cosa és que aquests objectius es duguin a bon port, i cal que hi hagi una intenció de base per donar eines a les persones per tal que puguin decidir. Que no siguin eines mastegades que vagin en una única direcció.

ITZIAR: Jo crec que el sistema capitalista ens ha desposseït no tan sols de la riquesa material, sinó també de la riquesa personal. Ens han robat la nostra curiositat, el nostre sentit innat de descoberta. Fins i tot molts infants ja no són infants. Són adults que consumeixen. Són personetes que bàsicament estan formades per tenir desitjos. Els han fet finalistes. I no els han deixat ser salvatges, com el paisatge del Priorat, que fa voltes i revoltes. Molts d'aquests infants els han fet passar per l'autopista. Potser el capitalisme també ens ha robat la infantesa, aquest moment de curiositat que és el que ens permet aprendre.

ARCADI: Aquí tenim un objectiu principal, que sempre dic i repeteixo: la necessitat imperiosa de destruir el capitalisme.